

نقش ارتقاء مکانی در روند توسعه استان خراسان شمالی

دکتر نسرین خانیها *

مرتضی شکری **

چکیده

نظام سازماندهی سیاسی در هر کشور که در قالب تقسیمات کشوری به مرحله اجرا در می‌آید، یکی از مهمترین و ضروری‌ترین بخش نظام اداری آن محسوب می‌شود. برای پاسخ به مسائل نابرابری، فقر و محرومیت اجتماعی و برای کاهش بیشتر هزینه‌های اجتماعی، دادن نقش مهمتر به بخش‌های پیرامون مرکز امری ضروری است. تمرکززدایی نیز با این هدف صورت می‌گیرد که به نهادهای انتخابی محلی، اختیارات ویژه‌ای از سوی قانونگذاری مرکزی داده شود، تا قدرت لازم تصمیم‌گیری‌های اجرایی را در محل داشته باشند. در حوزه سیاست کلان، تمرکززدایی به معنای انتقال قدرت از حکومت مرکزی به واحدهای محلی است. تمرکز زدایی در مدیریت کشوری، به مفهوم انتقال قدرت به مقامات منتخب محلی است.

تقسیم استان خراسان (بزرگ) نیز با همین هدف در سال ۱۳۸۳ انجام شد. در پی این تمرکززدایی استان اولیه به سه استان خراسان شمالی، خراسان رضوی و خراسان جنوبی تقسیم شد. در مردادماه ۱۳۸۳ نیز استان خراسان شمالی رسماً تأسیس گردید. این استان در انتهای شمال شرقی کشور واقع شده است و مساحت آن نیز ۲۸۴۳۴ کیلومتر مربع می‌باشد. استان خراسان شمالی شامل هفت شهرستان و جمعیت ۸۶۷ هزار و ۷۲۷ نفر می‌باشد که که ۱/۱۵ درصد از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد. در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی به بررسی آمارهای کمی پرداخته شد، همچنین جهت بررسی بازتاب افکار عمومی، با اتکا به روش میدانی و نظرسنجی از طریق تکمیل پرسشنامه توسط جامعه آماری نمونه گیری شده، از دو جنبه، تأثیرات تشکیل این استان در توسعه اقتصادی، فرهنگی- آموزشی، اجتماعی و کالبدی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بدست آمده از این تحقیق بیانگر این مسئله است که از لحاظ استنباط آماری، استان خراسان شمالی در تمامی ابعاد مذکور، به استثنای بعد اقتصادی که در آن روند توسعه نامتوازن بوده، توسعه صورت گرفته است. همچنین بررسی افکار عمومی در استان خراسان شمالی بیانگر این مسئله است که، نگرش ساکنین این استان نسبت به توسعه خراسان شمالی مثبت بوده است.

واژگان کلیدی: تقسیمات کشوری، توسعه، خراسان شمالی، افکار عمومی

*استاد مدعو جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

**دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی

مقدمه

امروزه تمامی کشورها، برای دستیابی به توسعه، تلاش می‌کنند تا با برنامه‌ریزی درست و حساب شده کارها را انجام دهند زیرا توسعه بدون برنامه ریزی می‌تواند باعث عدم تعادل منطقه‌ای شود و حتی تهدیداتی را برای کشور در پی داشته باشد. در واقع برنامه‌ریزی ابزاری است که دولت‌ها سعی می‌کنند بوسیله آن روند توسعه را به صورت هدایت شده مدیریت کنند (احمدی پور و دیگران، ۱۳۸۶، ۱). هر حکومتی برای اینکه بتواند برنامه‌ریزی صحیحی برای توسعه داشته باشد و حاکمیت خود را برای اجرای برنامه‌های توسعه، حتی در دورافتاده‌ترین مناطق نیز اعمال کند، ناگزیر است که کشور را به واحدهای کوچکتری تقسیم نماید. تقسیمات کشوری بخشی از این برنامه‌ریزی‌های توسعه محسوب می‌شود. تقسیمات کشوری بدین منظور انجام می‌شود که امور به آسانی اداره و تمامی بخش‌ها بصورت مجموعه‌ای هماهنگ در جهت هدف‌های محلی و ملی دولت، وظایف مربوطه را انجام داده و امکانات لازم برای مناطق نیازمند، تأمین و خدمات برای این مناطق تسهیل گردد. بنابراین تقسیمات کشوری بر ساختار اداری - مدیریتی سرزمین، سرعت دادن توسعه و رشد هماهنگ ملی، تأثیر بسزایی دارد و می‌تواند امنیت، همگرایی، وحدت و مشارکت ملی را تأمین کند. (سرکارآرانی، ۱۳۷۹، ۳۶) در کشور ما نیز یکی از اهداف تقسیم سرزمین به واحدهای کوچکتر، تسریع در روند توسعه یک منطقه است. یکی از دلایل مهم عقب‌ماندگی استان خراسان نیز وسعت زیاد و اعتبارات کم بود که باعث می‌شد مدیریت سرزمینی دچار مشکل شود. لذا تقسیم خراسان ضرورت می‌نمود. با تقسیم مدیریت کلان به مدیریت‌های کوچکتر عملاً راه برای توسعه استان باز شده و توسعه سریع‌تر انجام خواهد شد. از همین رو بود که در سال ۱۳۸۳ استان خراسان تقسیم و استان خراسان شمالی در ۱۹ مرداد ۱۳۸۳ با معرفی اولین استاندار و با ترکیب شهرستان‌های بجنورد، جاجرم، اسفراین، شیروان، مانه و سملقان و فاروج (که با تشکیل استان به شهرستان ارتقاء یافت) به مرکزیت بجنورد رسماً تشکیل گردید.

چنانچه تقسیمات کشوری بر اساس ظرفیت‌های یک منطقه و در چارچوب صحیح خود صورت گیرد آن منطقه از نظر اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... شکوفا شده و روند توسعه را با شتاب بیشتری طی خواهد کرد. از آنجایی که بررسی ابعاد یک پدیده و نقش و اثرگذاری آن حائز اهمیت می‌باشد تحقیق پیرامون اثرات تشکیل استان خراسان شمالی بر توسعه منطقه شمال خراسان دارای اهمیت می‌باشد. لذا در این پژوهش تأثیر تشکیل استان بر توسعه ابعاد

مختلف مورد بررسی قرار خواهد گرفت تا مشخص شود که این منطقه بعد از استان شدن در کدام یک از بخش‌ها، توسعه پیدا کرده است و در کدام بخش‌ها بایستی مسئولین استان فعال‌تر عمل کنند. بنابراین این پژوهش می‌تواند راهنمای خوبی برای مسئولین استان خراسان شمالی باشد و توجه آنها را به بخش‌های کمتر توسعه یافته بیشتر معطوف نماید. در حقیقت این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که با گذشت قریب به ۸ سال از تقسیم خراسان بزرگ به سه استان و شکل‌گیری استان خراسان شمالی آیا تشکیل استان تأثیر قابل توجهی در روند توسعه منطقه داشته است؟ برای رسیدن به پاسخ این سوال فرضیه زیر را پیش‌بینی شده است:

به نظر می‌رسد تشکیل استان خراسان شمالی منجر به سرعت بخشی در روند توسعه در ابعاد اقتصادی، فرهنگی-آموزشی، اجتماعی و کالبدی این منطقه شده است. ضمناً برای اطلاع از افکار عمومی استان خراسان شمالی در خصوص تأثیرات تشکیل استان در روند توسعه منطقه، اقدام به توزیع پرسشنامه نموده و این فرضیه را مطرح کردیم که به نظر می‌رسد دیدگاه افکار عمومی نسبت به توسعه ساختارهای اقتصادی، فرهنگی-آموزشی، اجتماعی و کالبدی این منطقه پس از تشکیل استان خراسان شمالی مثبت باشد.

مبانی نظری تحقیق

تقسیمات سیاسی درون کشوری

فضا و مردم ساکن در محدوده یک کشور، قلمرو فرمانروایی نظام سیاسی و حکومت آن را تشکیل می‌دهند. دولت‌ها برای اداره فضا و سکونت‌گاه‌های مردمی و نیز اعمال فرمانروایی خود، ناگزیر از تقسیم‌بندی فضا در شکل سلسله مراتبی توأم با سازمان اداری متناظر با آن هستند. تقسیمات فضایی درون کشوری به نوعی دارای خصلت سیاسی است و در برخی از ویژگی‌ها با دولت ملی و کشور مستقل تشابه دارد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۷، ۳۷۲-۳۶۹). تقسیمات سیاسی، نوعی سازماندهی فضایی-اداری برای تسهیل در اعمال حاکمیت دولت و همچنین انتظام نوع و نحوه رابطه دولت و ملت می‌باشد (هدایی، ۱۳۸۳، ۳). در همین ارتباط محدوده‌های متوازن تقسیمات کشوری در واقع ظرف مکانی به شمار می‌رود که می‌توان آن را فصل مشترک تمام پدیده‌های عینی و غیر عینی نظیر منابع طبیعی، جمعیت، سنت و فرهنگ، فعالیت، زیرساخت‌ها، تشکیلات، روابط، حرکات و ... دانست که به تبع پیشینه تاریخی، نظام حکومتی، ضرورت‌های سیاسی و اجتماعی-اقتصادی در ظرف زمان انتظام و آرایش خاصی به خود می‌گیرد. (اطاعت و موسوی، ۱۳۹۰، ۶۰) حافظ‌نیا نیز در تعریف تقسیمات کشوری عنوان می‌کند که «دولت‌ها برای اداره بهتر سرزمین و قلمرو کشور و شهرهای آن سازمان اداری-سیاسی خود را در بعد جغرافیایی و فضایی می‌گسترانند که از این کار به تقسیمات کشوری تعبیر می‌شود» (حافظ‌نیا، ۱۹۴، ۱۳۷۹).

توسعه

توسعه جریانی چند بعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اقتصادی- اجتماعی را به همراه دارد. روند تعاریف توسعه مبین آن است که تا اوایل دهه ۱۹۷۰، معیارهای کاهش فقر، بیکاری و نابرابری در تعریف توسعه مورد توجه نیست و توسعه به عنوان رشد درآمد سرانه مورد نظر بوده است. در زمینه تعریف توسعه جغرافیدانان صاحب‌نظری چون گتیز و فلمن، توسعه را در تعریف‌های منطقه‌ای، ناحیه و فراملی مورد بررسی قرار داده‌اند. از دیدگاه فکری آنها، کشورها ارائه‌کننده سطح‌های مختلفی از توسعه می‌باشند. در واقع مفهوم توسعه عبارت از آن است که منابع یک ناحیه و یک کشور تا حد و میزانی تحت استفاده کامل و کارآمد قرار گرفته‌اند، همچنین آنها علاوه بر مهم دانستن معیارهای اقتصادی در توسعه ناحیه‌ای و ملی، به تحلیل و سنجش‌های غیر اقتصادی نیز پرداخته‌اند. (بیرانوند زاده و دیگران، ۱۳۸۶، ۱۰۲).

تقسیمات کشوری و توسعه

اگر چه نظام سیاسی در هر کشور نحوه مدیریت بر سرزمین را مشخص می‌کند، اما مدیریت بر یک سرزمین بدون تقسیم آن به واحدهای کوچکتر امکان‌پذیر نیست (علی محمدی و دیگران، ۱۳۸۷، ۱۷۷) بدین ترتیب به نظر می‌رسد تقسیمات کشوری از اهم مسائلی است که برای هرگونه برنامه‌ریزی در سطح کشور به طور اعم و برنامه‌ریزی ناحیه‌ای در سطح واحدها به طور اخص جهت اداره بهتر و بهره‌برداری بیشتر از استعدادها ضرورت دارد (بدیعی، ۱۳۶۷، ۱۳۶۷، ۲۱۳) بر این اساس می‌توان نظام سازماندهی سیاسی در هر کشور را که در قالب تقسیمات کشوری به مرحله اجرا در می‌آید، یکی از مهمترین و ضروری‌ترین بخش نظام اداری هر کشور محسوب نمود. (احمدی پور و دیگران، ۱۳۸۸، ۲۹) نظام تقسیمات سیاسی ظرف و چارچوب ساختار تشکیلاتی اداری کشور را تعیین می‌کند. شناسایی دقیق و کمی محورها، کمربندها، دالان‌ها و نقاط توسعه‌یافته و یا مناسب برای توسعه در پهنه سرزمین ملی، برای دولت مرکزی، حساس‌تر از شناسایی نواحی و نقاط محروم و مشکل‌خیز است؛ زیرا این فضاها باید بار تکفل موقت یا حتی طولانی‌مدت نواحی فقیر را برعهده بگیرند. مهمترین مسئله در تبدیل یک بخش به شهرستان و یا تبدیل یک شهرستان به مرکز استان بهره‌مند شدن از اعتبارات بودجه‌های ویژه شهرستان و استان است و علت اصلی اشتیاق مردم به اینکه بخش یا شهرستان محل سکونتشان به شهرستان و یا استان تبدیل شود در همین نکته نهفته است و معتقدند در چنین صورتی شاهد توسعه روزافزون و رونق و آبادانی هرچه بیشتر محل زندگی خود خواهد بود. از دیدگاه برخی، تقسیمات کشوری نقش مؤثری در توسعه همه‌جانبه کشور دارد و سرمنشأ تمام مشکلات و عقب‌ماندگی‌های منطقه‌ای را در ارتقای سطح واحدهای سیاسی می‌بینند و معتقدند با ارتقای سطح واحدهای سیاسی، سطح اختیارات و تشکیلاتی واحدهای

سرزمینی افزایش پیدا می‌کند و کارکردهای خدماتی نیز فراتر می‌رود. (جعفری جوزم، ۱۳۸۹، ۷۹-۸۰) کارآمدی نظام تقسیمات کشوری زمانی محقق خواهد شد که بتواند بستر مناسبی را برای توسعه پایدار فراهم نماید و به این منظور، توجه به زیرساخت‌های توسعه، به ویژه در ابعاد اقتصادی و اجتماعی مورد عنایت ویژه است. (احمدی و احمدی پور، ۱۳۸۴، ۲۷-۲۶)

مروری بر ادبیات نظری و کاربردی در زمینه توسعه ناحیه‌ای نشان می‌دهد که توسعه ناحیه‌ای از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است: فرانسوا پرو با ارائه نظریه "راهبرد قطب رشد" برای رشد و توسعه شهرستان‌های کمتر توسعه‌یافته معتقد است که رشد به طور همزمان در همه جا ظاهر نمی‌شود بلکه با ظهور در قطب‌ها و مراکز خاص، از طریق فعل و انفعالاتی، آثار نهایی خود را در کل اقتصاد نمایان می‌سازد. (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۳، ۱۰۲) طبق این نظریه زمانی که رشد اقتصادی در یک کانون به وجود می‌آید، این رشد و توسعه در همه نقاط ناحیه گسترش می‌یابد و همه سطوح ناحیه‌ای از برنامه‌ریزی توسعه بهره‌مند می‌شوند (شکوئی، ۱۳۸۷، ۴۶۹). جان فریدمن با ارائه نظریه مرکز-پیرامون به ایجاد رابطه استعماری مرکز-پیرامون در سیستم فضایی اشاره می‌کند (عظیمی، ۱۳۸۱، ۱۰۲-۱۰۰). وی با تعریف توسعه به عنوان فرآیند ناپیوسته و تراکمی از ابداعات، سیستم فضایی را به مرکز-پیرامون تقسیم می‌کند. نواحی مرکزی به عنوان زیرسیستم‌های سازمان‌یافته‌ای تلقی می‌شوند که ظرفیت بالایی جهت توسعه دارند و نواحی پیرامونی زیرسیستم‌ها هستند که مسیر توسعه آنها توسط نهادهای نواحی مرکزی و با توجه به نحوه ارتباط آنها بر حسب وابستگی عمده تعیین می‌شود. (Freidman, ۱۹۷۲: ۲۶). به عبارت دیگر در این نظریه مرکز به عنوان منشأ توسعه بوده که با زایش توسعه در مرکز به پیرامون جریان می‌یابد. (Clark, ۲۰۰۰: ۹). اقتصاددانان «نئوکلاسیک» معتقدند که رشد و توسعه ی ناحیه ای تحت تأثیر عوامل ساختار تعادل و جابجایی قرار دارد و در دراز مدت، نوعی تعادل بین ناحیه ای را به وجود آورد. دلیل آن این است که سرمایه‌ها و منابع، با وجود این شرایط، از نواحی با هزینه های بالا به نواحی با هزینه های پایین جابجا می‌شوند. به عبارت دیگر اقتصاددانان "نئوکلاسیک" رشد و توسعه‌ی ناحیه‌ای را مبتنی بر توجیه شرایط بازار آزاد می‌دانند (پاپلی یزدی و رجبی، ۱۳۸۲، ۲۰۰) که جریان آزاد منابع بین نواحی در یک سرزمین یا کشور در بلندمدت نوعی تعادل بین ناحیه‌ای را به وجود می‌آورد (عسکری، ۱۳۸۰، ۱۱)

قلمرو تحقیق

استان خراسان شمالی در انتهای شمال شرقی کشور واقع شده است. این استان از شمال و شمال شرقی به طول حدود ۲۸۱ کیلومتر دارای مرز مشترک با جمهوری ترکمنستان و از شرق و جنوب با استان خراسان رضوی و از جنوب غرب با استان سمنان و از غرب با استان گلستان دارای مرز مشترک می باشد. مساحت استان ۲۸۴۳۴ کیلومتر مربع است که ۱/۷۵ درصد از مساحت کل کشور را شامل می شود، از این لحاظ در بین استان های کشور در رده پانزدهم قرار دارد. (سالنامه آماری استان خراسان شمالی سال ۱۳۸۹) بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت استان خراسان شمالی ۸۶۷ هزار و ۷۲۷ نفر بوده که که ۱/۱۵ درصد از جمعیت کشور را تشکیل می دهد. ۵۱/۵ درصد جمعیت استان در شهر و ۴۵/۵ درصد در روستا سکونت دارند و متوسط رشد سالانه جمعیت استان ۱/۳۵ می باشد. (اقتباس: گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰) از لحاظ قومیتی استان خراسان شمالی محل زندگی اقوام گوناگون است. قومیت های مختلفی در این استان زندگی می کنند که از جمله آنها می توان به قوم های ترک، ترکمن، تات، اقلیت های بلوچ، عرب، لر و فارس های مهاجر اشاره کرد. وجود قومیت های گوناگون و فرهنگ های متنوع سبب به وجود آمدن تنوع بسیاری در جاذبه های اجتماعی این سرزمین شده است. (www.ks.mefa.ir). این استان دارای ۷ شهرستان به نام های بجنورد، اسفراین، شیروان، فاروج، گرمه، جاجرم و سملقان می باشد. همچنین این استان دارای ۱۸ شهر، ۱۷ بخش، ۴۲ دهستان و ۸۶۶ آبادی دارای سکنه و ۳۲۲ آبادی خالی از سکنه می باشد (www.nkj.ir).

نقشه (۱): تقسیمات سیاسی استان خراسان شمالی

روش تحقیق

شیوه های فرآیندی به کار رفته در تحقیق، شامل سه قسمت زیر است:

الف: شیوه کتابخانه‌ای و اینترنتی ، ب: شیوه اسنادی و آرشیوی و ج: شیوه و تکنیک‌های میدانی: نظرسنجی افکار عمومی از طریق پرسشنامه.

در این تحقیق ابتدا بر اساس آمارهای ارائه شده از سوی مراجع ذی صلاح، وضعیت استان از زمان تشکیل تا پایان سال ۸۹ در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی- آموزشی، اجتماعی و کالبدی مورد بررسی قرار داده و تأثیرات تشکیل استان را در ابعاد فوق تحلیل شده است و سپس در قسمت دوم جهت بررسی بازتاب افکار عمومی ۲۹۰ پرسشنامه در بین ساکنین استان و در تمامی شهرستان‌های آن توزیع گردید. جامعه آماری نیز افراد ۶۴-۱۵ استان می‌باشند. تعداد سوالات پرسشنامه نیز ۱۸ مورد می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

الف: تأثیرات تشکیل استان بر توسعه اقتصادی

درآمد و هزینه ناخالص خانوار شهری

بر اساس آمار ارائه شده از سوی بانک مرکزی وضعیت درآمد ناخالص خانوار شهری و همچنین هزینه ناخالص خانوار شهری در سری زمانی ۸۹-۸۴ طبق جدول زیر است.

سال	شاخص	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
درآمد ناخالص خانوار شهری	۴۴۴۸۱۲۹۷	۵۲۳۴۹۶۱۹	۵۹۵۵۵۸۵۴	۷۳۶۳۱۹۷۶	۷۷۳۳۴۳۷۶	۸۱۰۵۰۶۷۱	
هزینه ناخالص خانوار شهری	۵۲۰۲۳۲۴۵	۵۵۸۰۸۹۷۹	۷۰۵۷۶۳۵۳	۸۶۳۷۲۹۸۵	۹۱۵۶۴۳۸۵	۱۰۳۸۶۴۳۶۴	
تفاوت درآمد و هزینه	-۷۵۴۱۹۴۸	-۳۴۵۹۳۶۰	-۱۱۰۲۰۴۹۹	-۱۲۷۴۱۰۰۹	-۱۴۲۳۰۰۰۹	-۲۲۸۱۳۶۹۳	

جدول (۱): درآمد و هزینه ناخالص سالانه یک خانوار شهری در خراسان شمالی (۸۹-۸۴) - مأخذ: بانک مرکزی ، نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران (۱۳۸۴، ۱۳۸۹، ۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴) ارقام به میلیون ریال می‌باشد.

بررسی درآمد و هزینه خانوارهای شهری استان در بازه زمانی ۱۳۸۹-۱۳۸۴ حاکی از آن است که: خراسان شمالی در تمام سال‌های مورد بررسی به جز ۱۳۸۵، کمترین درآمد ناخالص خانوار را بین استان‌های مختلف دارا بوده و سال ۱۳۸۵ نیز رتبه دوم کمترین درآمد ناخالص خانوار را کسب کرده است.

- شکاف میان درآمدها و هزینه‌های ناخالص خانوار در استان همواره افزایش یافته است، به نحوی که مابه تفاوت درآمد و هزینه ناخالص خانوار با رشد ۲۰۲ - درصدی در سال ۸۹ همراه بوده است. مابه تفاوت متوسط درآمد و هزینه خانوارهای خراسان شمالی با تفاوت چشمگیری از مابه تفاوت متوسط درآمد و هزینه خانوارهای کل کشور در بازه زمانی ۱۳۸۹-۱۳۸۴ بیشتر است (منفی تر است). (بهمن پور و ایزانلو، ۱۳۹۱، ۷)

منابع و مصارف بانکها

یکی از نتایج مابه التفاوت منفی درآمد و هزینه خانوارها در استان خراسان شمالی، ناتوانی خانوارها برای تشکیل پس انداز می باشد. جدول ۲ مقدار منابع و مصارف بانکها را طی سالهای ۸۹-۸۴ را نشان می دهد.

سال	شاخص	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
منابع (میلیون ریال)		۳۵۲۴۵۹۰	۵۰۲۷۹۲۷	۶۱۷۳۵۵۰	۶۳۸۸۹۹۲	۷۷۶۴۰۱۶	۱۰۱۹۲۰۰۰
مصارف (میلیون ریال)		۱۵۰۴۵۶۹	۴۱۰۹۷۱۳	۷۶۱۹۹۰۶	۱۰۸۹۹۷۲۹	۱۰۸۲۹۷۰۴	۱۴۸۸۳۰۰۰
تفاوت		۲۰۲۰۰۲۱	۹۱۸۲۱۴	-۱۴۴۶۳۵۶	-۴۵۱۰۷۳۷	-۳۰۶۵۶۸۸	-۴۶۹۱۰۰۰

جدول (۲): منابع و مصارف بانکها (مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸) و بررسی تطبیقی استانهای کشور با نگاهی به جایگاه استان خراسان شمالی در سال ۱۳۸۹)

بر اساس داده‌های جدول فوق، تفاوت منابع و مصارف از سال ۸۴ تا سال ۸۹ به میزان ۳۳۲ درصد رشد منفی داشته است. در بین سالهای مورد اشاره، تنها در سالهای ۸۴ و ۸۵ میزان منابع بانکها بیشتر از مصارف آنها بوده است. مقایسه منابع و مصارف بانکها نشان می دهد که بانکهای استان بیش از جذب سپرده به پرداخت انواع تسهیلات مبادرت کرده‌اند که این مسئله نشان می دهد درآمد ناخالص خانوارهای استان پایین بوده است.

شاخص بهای کالاها و خدمات

سال	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
استان	۱۱۲/۶	۱۲۸/۸	۱۵۳/۲	۱۸۹/۴	۲۰۶/۵	۲۳۴/۴
کشور	۱۱۰/۴	۱۲۳/۵	۱۴۶/۲	۱۸۳/۳	۲۰۳	۲۲۸/۲

جدول (۳): شاخص بهای کالاها و خدمات (۸۹-۸۴)، مأخذ: بانک مرکزی، شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی در مناطق شهری ایران- اسفند ۱۳۹۰.

مقایسه شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور و خراسان شمالی نشان می دهد که شاخص کل بهای کالا و خدمات در استان خراسان شمالی در بازه مورد نظر ۱۰۸ درصد افزایش پیدا کرده در حالی که این مقدار برای متوسط کشوری ۱۰۶ درصد بوده است. شاخص کل بهای کالا و خدمات که به نوعی نمایش دهنده سطح گرانی کالاها و خدمات است همچنین نشان می دهد ساکنان خراسان شمالی همواره کالاهای همسان را در

^۱ - بدون احتساب بانکهای خصوصی

سطحی گران‌تر از متوسط کشوری خریداری کرده‌اند که از مهم‌ترین دلایل این موضوع، می‌توان به ضعف فراوان شبکه توزیع در استان و وارداتی بودن اغلب کالاهای مصرفی اشاره کرد.

نرخ بیکاری

سال	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
شاخص						
نرخ بیکاری	۷/۱	۷	۷/۸	۷/۶	۶/۴	۷/۶

جدول (۴): نرخ بیکاری (۸۴-۸۹)، مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹) و منتخب شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۸۴-۸۹.

مقایسه نرخ بیکاری در استان نشان می‌دهد نرخ بیکاری در بازه زمانی ۸۴-۸۹ تغییر چشم‌گیری نداشته و تقریباً در نرخ بیکاری ۷٪ ثابت باقی مانده البته نرخ بیکاری در استان خراسان شمالی از میانگین نرخ بیکاری کشوری کمتر بوده است. لذا می‌شود گفت این استان در زمینه پایین نگه داشتن نرخ بیکاری موفق عمل کرده است.

سهم شاغلان در بخش‌های صنعت و معدن

سال	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
شاخص						
سهم شاغلان در بخش کشاورزی	۴۴/۹	۴۰/۷	۴۱/۴	۳۷/۳	۴۱/۵	۳۷/۲
سهم شاغلان در بخش صنعت	۲۸/۲	۲۸	۲۶/۴	۲۹/۵	۲۷/۷	۲۶/۳
سهم شاغلان در بخش خدمات	۲۶/۹	۳۲/۳	۳۲/۲	۳۳/۲	۳۰/۸	۳۶/۴

جدول (۵): مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴ و ۱۳۸۹) و منتخب شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۸۴-۸۹.

بر اساس جدول ۵ در بازه زمانی مورد نظر از سهم شاغلان در بخش کشاورزی کاسته و به سهم شاغلان در بخش خدمات افزوده شده است. البته به غیر از سال ۸۷ سهم اشتغال در بخش صنعت سیر نزولی داشته است. لذا کاهش شاغلان در بخش کشاورزی نشان می‌دهد. از طرف دیگر سهم شاغلان در بخش صنعت نیز با کاهش مواجه بوده است. نبود زمینه برای اشتغال در بخش صنعت باعث شده افراد جویای کار به سمت اشتغال در بخش‌های خدمات روی بیاورند.

ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن

سال	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
شاخص						

ارزش افزوده بخش صنعت	۱۴۰۶۷۷۷	۱۸۸۸۷۵۰	۱۸۱۳۱۴۵	۲۵۹۷۵۷۰	۳۱۶۱۶۶۵	-
ارزش افزوده بخش معدن	۱۵۳۰۹۴	۱۴۳۰۹۵	۱۱۷۳۸۵	۹۳۴۴۸	۱۱۶۳۳۹	-

جدول (۶): وضعیت ارزش افزوده بخش‌های صنعت و معدن خراسان شمالی (۸۸-۸۴)، مأخذ: سازمان آمار: ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به تفکیک استان به قیمت‌های جاری ۸۸-۷۹، ارقام بر اساس میلیون ریال می‌باشد.

بر اساس جدول ۶، ارزش افزوده بخش صنعت استان از رشد ۱۲۴ درصدی طی ۵ سال برخوردار بوده و در پایان سال ۸۸ از این نظر، استان خراسان شمالی رتبه ۲۱ کشوری را در بین سایر استان‌ها دارا بوده است. اما استان خراسان شمالی طی ۵ سال (۸۸-۸۴) در زمینه فعالیت‌های معدنی ناموفق عمل نموده است. بر اساس جدول ۶، ارزش افزوده بخش معدن استان با کاهش ۴۰ درصدی در سال ۸۸ مواجه بوده است. از نظر میزان ارزش افزوده بخش معدن، استان خراسان شمالی در سال ۸۷ رتبه ۲۲ در سال ۸۸ رتبه ۲۸ و در سال ۸۹ رتبه ۲۷ در بین استان‌های کشور را دارا بوده است. (سالنامه‌های آماری کشور سال ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۸۷).

محصول ناخالص داخلی

محصول ناخالص داخلی استان‌های کشور بدون احتساب نفت به شرح زیر است:
از لحاظ تولید ناخالص داخلی استان خراسان شمالی در بین استان‌های کشور در سال ۸۴، ۸۵ و ۸۶ رتبه ۲۶ را دارا بوده و در سال ۸۷ مجدداً رتبه ۲۶ و در سال ۸۸ با دو رتبه سقوط در بین استان‌های کشور رتبه ۲۸ را کسب نموده است (مأخذ: ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به تفکیک استان به قیمت‌های جاری ۸۸-۷۹، سازمان آمار).
در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که توسعه اقتصادی در استان خراسان شمالی نامتوازن بوده است. در بعضی شاخص‌ها، مثلاً تولید ناخالص داخلی افزایش پیدا کرده است و یا نرخ بیکاری نسبت به میانگین کشوری از وضعیت خوبی برخوردار بوده است. از طرف دیگر ارزش افزوده بخش صنعت استان نیز افزایش پیدا کرده است. اما در مقابل در برخی دیگر از شاخص‌های مورد بررسی استان پیشرفت‌ی نداشته است؛ مثلاً در زمینه معدن، درآمد و هزینه خانوارها

ب: تأثیرات تشکیل استان بر توسعه فرهنگی - آموزشی

بر اساس جدول ۷ تعداد دانشجویان استان خراسان شمالی در سال ۸۹ با رشد بیش از ۸۱ درصدی نسبت به سال ۸۴ به تعداد ۲۳۷۳۱ دانشجو رسیده است. در همین بازه مورد نظر، تعداد مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای با رشد ۶۰ درصدی به تعداد ۸ واحد رسیده است. از طرف دیگر تعداد پذیرفته‌شدگان کنکور با رشد ۹۲ درصدی به تعداد ۹۹۰۲ نفر رسیده است و در سال ۸۸ نیز تعداد پذیرفته‌شدگان کنکور سراسری بیش از تعداد کل پذیرفته‌شدگان کنکور در

سال ۸۴ بوده است. همچنین تعداد مراکز آموزش عالی در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ از ۱۳ مورد به ۲۶ مورد در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ رسیده که از رشد ۱۰۰٪ برخوردار بوده است. در همین حال نسبت دانشجو به یکصد هزار نفر جمعیت در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ از ۲۳۷۵ به ۴۱۸۲/۷ در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ رسیده که از رشدی معادل ۷۶/۱ برخوردار بوده است.

سال	شاخص	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
تعداد دانشجویان		۱۳۰۶۷	۱۶۹۱۳	۱۲۵۵۳	۱۶۶۸۵	۲۱۹۱۰۴	۲۳۷۳۱
تعداد مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای		۵	۶	۷	۸	۸	۸
پذیرفته‌شدگان کنکور		۵۱۵۳	۷۶۷۶	۴۱۴۸	۹۹۰۲	۳۵۹۹۴	۴

جدول (۷): وضعیت آموزشی استان خراسان شمالی (۸۹-۸۴). مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴ و ۱۳۸۹) و منتخب شاخص‌ها و ناگرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۸۹-۸۴.

بنابراین با توجه به آمار ذکر شده، در زمینه‌های آموزشی استان خراسان شمالی از رشد بیش از ۶۰ درصد نسبت به سال ۸۴ برخوردار شده است. و لذا وضعیت آموزشی استان خراسان شمالی نسبت به زمان جدایی از خراسان (بزرگ) بهبود قابل توجه داشته است.

در زمینه توسعه فرهنگی نیز بر اساس جدول ۸ تعداد موسسات فرهنگی - هنری در سال ۸۹ با افزایش ۱۲۵ درصدی نسبت به سال ۸۴ به تعداد ۱۸ باب رسیده است که نشان از توسعه چشمگیر در این بخش می‌باشد. همچنین در سال ۸۹ برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی صدا و سیما استان خراسان شمالی از رشد ۲۵۱ درصدی برخوردار بوده است. قابل ذکر است در سال ۸۴ نیز هیچگونه برنامه تلویزیونی در استان تولید نشده است. از طرف دیگر تعداد کتابخانه‌های استان نیز با رشد ۳۵۵ درصدی نسبت به سال ۸۴ به تعداد ۶۲ کتابخانه رسیده است. همچنین در سری زمانی مورد نظر تعداد عناوین کتاب منتشر شده در سال ۸۹ تعداد ۱۹۲ عنوان بوده که نسبت به سال ۸۴ از رشد ۱۸۲۰ درصدی برخوردار شده است که رقم قابل توجه می‌باشد.

همچنین تعداد عناوین مطبوعات در سال ۸۸ با افزایش ۵۹ درصدی به تعداد ۴۳ مورد رسیده است. البته در زمینه سینما هیچ‌گونه رشدی نداشته که این مورد تقریباً در اکثر استان‌های کشور نیز مشاهده می‌شود. همچنین استان خراسان

^۲ - شامل دانشگاه‌های دولتی و دانشگاه آزاد بجنورد

^۳ شامل دانشگاه‌های دولتی و دانشگاه آزاد بجنورد

^۴ - عدم دسترسی به آمار

شمالی تا سال ۸۸ پایین‌ترین رتبه را از نظر تعداد کتابخانه‌های عمومی در سطح کشور داشته است اما با بهره‌برداری از کتابخانه‌های عمومی در سطح استان، رتبه استان خراسان شمالی از نظر دارا بودن کتابخانه عمومی از ۳۰ در سال ۸۸ به رتبه ۱۶ در سال ۸۹ بهبود پیدا کرده است.

سال	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹	درصد رشد
تعداد موسسات فرهنگی-هنری	۸ باب	-	-	-	-	۱۸ باب	۱۲۵
تولید برنامه‌های رادیو و تلویزیونی (ده)	۵۶۴۸۰۰	۱۶۴۰۴۲	۱۷۲۶۶۴	۱۷۷۶۶۰	۱۸۹۸۱۴	۲۲۷۹۳۴	۲۵۱
تعداد کتابخانه‌های عمومی	۱۳	۱۲	۱۲	۲۱	۲۶	۶۲	۳۷۷
تعداد عناوین کتاب منتشر شده	۱۰	-	-	-	-	۱۹۲	۱۸۲۰
تعداد سینما	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰
تعداد عناوین مطبوعات	۲۷	۳۶	۴۰	۴۰	۴۳	-	۵۹

جدول (۸): وضعیت آموزشی استان خراسان شمالی (۸۹-۸۴)، مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴ و ۱۳۸۹) و منتخب شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۸۹-۸۴.

ج: تأثیرات تشکیل استان بر توسعه اجتماعی

بر اساس جدول شماره ۹ تعداد مراکز بهداشتی-درمانی استان خراسان شمالی در بازه زمانی مورد نظر با رشد ۱۲۱ درصدی مواجه بوده است. همچنین نسبت پزشک به ازای هر ۱۰۰۰ نفر در سال ۸۴ رقم ۰/۴ بوده که این رقم با رشد ۵۰ درصدی به عدد ۰/۶ رسیده است. همچنین تعداد تخت بیمارستانی از رشد ۲۴ درصدی برخوردار بوده است.

سال	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
مراکز بهداشتی-درمانی (باب)	۶۷	۱۰۳	۱۱۳	۱۱۶	۱۲۲	۱۴۸
نسبت پزشک به ازای هر ۱۰۰۰ نفر	۰/۴	-	-	-	-	۰/۶
تعداد تخت بیمارستانی	۷۰۰	۷۴۲	۷۹۰	۷۶۲	۷۷۹	۸۶۶

جدول (۹): وضعیت بهداشتی-درمانی استان خراسان شمالی (۸۹-۸۴) مأخذ: سالنامه‌های آماری استان خراسان شمالی (۱۳۸۸، ۱۳۸۷، ۱۳۸۶، ۱۳۸۵، ۱۳۸۴ و ۸۹) و منتخب شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال‌های ۸۹-۱۳۸۴.

قابل ذکر است استان خراسان شمالی از نظر تعداد مراکز بهداشتی-درمانی در سال ۸۷ رتبه ۲۶ را در بین استان‌های کشور کسب کرده و در سال ۸۹ با یک پله صعود در مکان ۲۵ در بین استان‌ها قرار گرفته است (سالنامه‌های آماری کشور سال ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۸۷). در زمینه توسعه فضاهای ورزشی نیز بر اساس جدول ۱۰ تأسیسات و اماکن ورزشی با افزایش

°- صرفاً تولید برنامه‌های رادیویی

۲۱۷ درصدی در سال ۸۹ به تعداد ۱۰۸ باب رسیده است. همچنین سرانه ورزشی با رشد ۲۷۲ درصدی به رقم ۰/۳۳۲۱ مترمربع رسیده است. از طرف دیگر وسعت فضای سبز شهری نیز با رشد ۵۸ درصدی به ۱۰۴۴ هکتار رسیده است.

سال	شاخص	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
تاسیسات و مکان های ورزشی (باب)	۳۴	۴۳	۵۱	۶۰	۶۱	۱۰۸	
سرانه فضای ورزشی (متر مربع)	۰/۰۸۹۳	-	-	-	-	-	۰/۳۳۲۱
ت فضای سبز شهری (هکتار)	۶۶۰	۱۶۰۱	۱۶۳	۸۰۷	۱		

جدول (۱۰): وضعیت اماکن ورزشی و تفریحی استان خراسان شمالی (۸۹-۸۴)، مأخذ: سالنامه های آماری استان خراسان شمالی (۸۸، ۸۷، ۸۶، ۸۵، ۸۴ و ۸۹) و منتخب شاخص های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان خراسان شمالی طی سال های ۸۹-۱۳۸۴.

د: تأثیرات تشکیل استان بر توسعه کالبدی

سال	شاخص	سال ۸۴	سال ۸۵	سال ۸۶	سال ۸۷	سال ۸۸	سال ۸۹
ب نفوذ تلفن ثابت (به ازای هر صد نفر)	۱۹/۱	-	-	-	-	-	۲۵/۶
ب نفوذ تلفن همراه (به ازای هر صد نفر)	۲/۷	-	-	-	-	-	۳۵/۲
راه های اصلی (کیلومتر)	۳۸۵/۶	۴۱۵/۴	۴۵۴/۵	۵۰۶/۸	۵۰۸/۸	۵۰۸/۸	
مشترکان برق	۱۹۰۸۵۹	۱۹۸۳۷۸	۲۰۹۱۸۶	۲۲۰۷۳۶	۲۳۵۳۵۰	۲۵۲۷۰۰	
مشترکان آب	۸۷۶۰۳	۹۵۳۵۱	۱۰۱۵۵۴	۱۰۸۷۹۷	۱۱۵۹۱۸	-	
روستاهای دارای برق	۸۴۰	۸۴۴	۸۵۱	۸۵۸	۸۶۵	-	
جمع آوری فاضلاب شهری (کیلومتر)	۱۶۲	۱۸۱/۱	۱۹۵	۲۰۳	۲۲۵	-	

جدول (۱۱): وضعیت زیرساخت های استان خراسان شمالی (۸۹-۸۴)، مأخذ: سالنامه های آماری استان خراسان شمالی (۸۹، ۸۸، ۸۷، ۸۶، ۸۵، ۸۴).

بر اساس جدول ۱۱ ضریب نفوذ تلفن ثابت با رشد ۳۴ درصدی به ۲۵/۶ درصد در سال ۸۹ رسیده است. همچنین ضریب نفوذ تلفن همراه با ۳۵/۲ درصد در سال ۸۹ از رشدی معادل ۱۲۰۴ برخوردار شده است. طول راه های اصلی نیز بارشدی معادل ۳۲ درصد در پایان سال ۸۹ همراه بوده است. در زمینه تعداد مشترکان برق نیز بر اساس جدول ۱۱ باید گفت این رقم در سال ۸۴ معادل ۱۹۰۸۵۹ مشترک بوده که با رشد ۳۲ درصد به تعداد ۲۵۲۷۰۰ مشترک رسیده است. در سال ۸۴ تعداد مشترکان آب نیز با افزایش ۳۲ درصدی همراه بوده است. در زمینه برق رسانی به روستاها

نیز، در سال ۸۴ تعداد روستاهای دارای برق ۸۴۰ روستا بوده که با برقرسانی به روستاهای دیگر، این رقم به عدد ۸۶۵ در سال ۸۸ رسیده و درحقیقت رشدی معادل ۳ درصد داشته است. در سال ۸۴ شبکه جمع‌آوری فاضلاب شهری ۱۶۲ کیلومتر بوده که با افزایش ۳۹ درصدی به ۲۲۵ کیلومتر افزایش پیدا کرده است.

بازتاب افکار عمومی نسبت به تشکیل استان

در این قسمت بر اساس آمار استنباطی که منتج از پرسشنامه‌های توزیع شده در سطح استان می‌باشد دیدگاه مردم استان در خصوص توسعه خراسان شمالی بعد از تشکیل، مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت. جامعه آماری در این پژوهش جمعیت ۶۴-۱۵ استان خراسان شمالی می‌باشد که بر اساس فرمول کوکران تعداد ۲۹۰ نفر از مردم استان بر اساس شیوه نمونه‌گیری تصادفی انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. جهت روایی سوالات، از اعتبار محتوایی استفاده شده است. اعتبار محتوایی یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود (فرهنگی و صفرزاده، همان منبع، ۲۳۶-۲۳۷). به همین منظور برای سنجش اعتبار محتوای پرسشنامه از آراء متخصصان استفاده شده است و پایایی آن نیز به کمک ضریب آلفای کرونباخ $0/834$ محاسبه شده است. بخش عمومی پرسشنامه این تحقیق شامل سوالات مربوط به جنسیت سن و میزان تحصیلات می‌باشد. بخش اختصاصی نیز از ۱۸ سوال تشکیل شده است که ۵ سوال آن مربوط به توسعه اقتصادی، ۴ سوال مربوط به توسعه فرهنگی-آموزشی، ۴ سوال مربوط به توسعه اجتماعی و ۵ سوال) نیز مربوط به توسعه کالبدی می‌باشد. در این قسمت بر اساس خروجی‌های SPSS به بررسی وضعیت توسعه‌یافتگی استان و هر یک از شهرستان‌ها بر اساس نظر ساکنین استان خواهیم پرداخت.

استان خراسان شمالی

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۱	فرهنگی-آموزشی	۳	۳/۴۷	۱۱/۰۰۱	۲۸۹	...
۲	اقتصادی	۳	۳/۳۶	۶/۵۲۱	۲۸۹	...
۳	اجتماعی	۳	۳/۴۳	۹/۸۲۲	۲۸۹	...
۴	کالبدی	۳	۳/۵۷	۱۰/۰۳۸	۲۸۹	...

جدول (۱۲): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در استان خراسان شمالی

شهرستان بجنورد

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۴۲	۷/۱۳۱	۱۱۹	...
۲	اقتصادی	۳	۳/۲۸	۳/۹۸۰	۱۱۹	...
۳	اجتماعی	۳	۳/۴۷	۷/۴۲۶	۱۱۹	...
۴	کالبدی	۳	۳/۵۰	۷/۶۹۱	۱۱۹	...

جدول (۱۳): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان بجنورد

شهرستان اسفراین

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۷۳	۱۰/۲۳	۴۵	...
۲	اقتصادی	۳	۳/۴۴	۵/۹۸	۴۵	...
۳	اجتماعی	۳	۳/۷۳	۶/۷۹	۴۵	...
۴	کالبدی	۳	۳/۵۹	۷/۳۳	۴۵	...

جدول (۱۴): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان اسفراین

شهرستان مانه و سملقان

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۵۱	۳/۴۱	۲۸	۰/۰۰۲
۲	اقتصادی	۳	۳/۵۵	۴/۷۳	۲۸	...
۳	اجتماعی	۳	۳/۴۵	۳/۴۱	۲۸	۰/۰۰۲
۴	کالبدی	۳	۴/۰۷	۲/۷۶	۲۸	۰/۰۱۰

جدول (۱۵): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان مانه و سملقان

شهرستان فاروج

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۵۶	۲/۴۹۶	۱۵	۰/۰۲۵

۰/۰۰۲	۱۵	۳/۷۸	۳/۶۱	۳	اقتصادی	۲
۰/۰۴۴	۱۵	۲/۱۹	۳/۷۳	۳	اجتماعی	۳
۰/۰۱۲	۱۵	۲/۸۴	۳/۶۳	۳	کالبدی	۴

جدول (۱۶): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان فاروج

شهرستان جاجرم

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۴/۱۴۳	۷/۴۸۳	۱۰	...
۲	اقتصادی	۳	۴/۰۱۸	۸/۱۵۱	۱۰	...
۳	اجتماعی	۳	۳/۸۱	۳/۸۳۳	۱۰	...
۴	کالبدی	۳	۴/۱۰۹	۷/۳۴۴	۱۰	...

جدول (۱۷): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان جاجرم

جداول فوق نشان می‌دهد t بدست آمده در سطح اطمینان ۹۹٪ ($\alpha = ۰/۰۱$) از t جدول بزرگتر است و تفاوت معنی داری در سطح بین میانگین نظری با میانگین‌های تجربی در ابعاد توسعه فرهنگی - آموزشی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی و توسعه کالبدی وجود دارد. بنابراین، با توجه به اینکه در تمامی این ابعاد t بدست آمده بزرگتر از t جدول و میانگین تجربی نیز بالاتر از میانگین نظری می‌باشد، عنوان می‌شود که از دیدگاه افکار عمومی در ابعاد یاد شده در استان خراسان شمالی، و شهرستان‌های بجنورد، اسفراین، مانه و سملقان، فاروج و جاجرم از دیدگاه مردم توسعه ایجاد شده است.

شهرستان شیروان

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۱۷	۱/۵۲۸	۵۹	۰/۱۳۲
۲	اقتصادی	۳	۳/۱۴	۰/۷۱۲	۵۹	۰/۴۷۹
۳	اجتماعی	۳	۳/۰۹	۰/۸۹۱	۵۹	۰/۳۷۷
۴	کالبدی	۳	۳/۳۲	۲/۹۳۶	۵۹	۰/۰۰۵

جدول (۱۸): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان شیروان

با توجه به جدول فوق و با تاکید بر میزان مقادیر t به دست آمده که نشان می دهد t بدست آمده در سطح اطمینان ۹۵٪ ($\alpha = ۰/۰۵$) از t جدول کوچکتر است و تفاوت معنی داری در سطح بین میانگین نظری با میانگین های تجربی در ابعاد توسعه فرهنگی - آموزشی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی وجود ندارد. بنابراین، با توجه به اینکه در ابعاد ذکر شده t بدست آمده کوچکتر از t جدول است عنوان می شود که در ابعاد فرهنگی - آموزشی، اقتصادی و اجتماعی شهرستان شیروان توسعه پیدا نکرده است. اما با توجه به اینکه در بعد کالبدی تفاوت معناداری بین میانگین تجربی و میانگین نظری وجود دارد و از طرفی مقدار t بدست آمده از t جدول بزرگتر است لذا نتیجه می گیریم که شهرستان شیروان فقط در بعد کالبدی توسعه پیدا کرده است.

شهرستان گرمه

شماره	ابعاد	میانگین نظری	میانگین تجربی	میزان t	درجه آزادی	سطح معنی داری
۱	فرهنگی - آموزشی	۳	۳/۷۵	۵/۲۹	۷	۰/۰۰۱
۲	اقتصادی	۳	۳/۷۵	۵/۹۴	۷	۰/۰۰۱
۳	اجتماعی	۳	۳/۱۸	۰/۸۹۳	۷	۰/۴۰۲
۴	کالبدی	۳	۳/۶۰	۳/۶۴۲	۷	۰/۰۸

جدول (۱۹): آزمون t تک گروهی مربوط به عوامل توسعه در شهرستان گرمه

با توجه به جدول فوق و با تاکید بر میزان مقادیر t به دست آمده، می توان مطرح نمود که تفاوت معنی داری در سطح $\alpha = ۰/۰۱$ بین میانگین نظری با میانگین های تجربی در ابعاد توسعه فرهنگی - آموزشی، توسعه اقتصادی، توسعه کالبدی وجود دارد. بنابراین، با توجه به اینکه در تمامی این ابعاد میانگین تجربی بالاتر از میانگین نظری می باشد، عنوان می شود که در ابعاد یاد شده در شهرستان گرمی توسعه ایجاد شده است. اما نظر مردم شهرستان گرمه نسبت به توسعه اجتماعی مثبت نبوده است زیرا t بدست آمده از مقدار t جدول کوچکتر است.

نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد در استان خراسان شمالی و در غالب ابعاد مختلف به استثنای بعد اقتصادی، توسعه با شتاب خوبی صورت گرفته است؛ اما در بعد اقتصادی توسعه به صورت نامتوازن انجام شده است. افکار عمومی ساکنین استان خراسان شمالی نیز موید این مطلب است که توسعه در اکثر شهرستان‌های استان در تمامی ابعاد صورت گرفته است و فقط در چند شهرستان در بعضی ابعاد هنوز تشکیل استان نتوانسته است نظر مثبت مردم را جلب نماید. این پژوهش نشان می‌دهد که بر اساس آمار کمی و همچنین بر اساس دیدگاه افکار عمومی توسعه در زمینه‌های کالبدی در تمامی شهرستان‌ها صورت گرفته، و تا حدود زیادی رضایت ساکنان بومی را برآورده است. بنابراین در مجموع و با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان گفت کمترین تأثیر تشکیل استان در زمینه اقتصادی بوده است و بیشترین آن در زمینه کالبدی.

اما مسئله مهمی که در روند توسعه استان به چشم می‌خورد این است که سیاست‌های کلی توسعه در این استان تنها حالت دستوری و از بالا به پایین داشته است. توسعه کالبدی استان در عین حال که از نظر اقتصادی روند رو به رشد قابل ملاحظه‌ای به چشم نمی‌خورد تأکیدی بر این مدعاست. هرچند که این روند خوب است و اصلاً کافی نیست، زیرا توسعه زمانی به مفهوم واقعی انجام می‌گیرد که روند آن از پایین به بالا گردد؛ یعنی انقدر بنیه اقتصادی مردم استان بالا رود که درآمدهای حاصله از خودشان برگردد و صرف توسعه منطقه شود. بنابراین انتظار می‌رود با ارتقاء سطوح مدیریت سیاسی فضا، که در قالب سیاست‌های تمرکززدایی و از طریق ایجاد استان‌های جدید انجام می‌گیرد، توسعه در استان‌های تازه تشکیل شده با شتاب بیشتری و اصولی‌تر صورت گیرد. در همین رابطه به نظر می‌رسد مسئولین استان باید به توسعه اقتصادی توجه بیشتری داشته باشند زیرا حرکت به سمت فعالیت‌های تولیدی است که می‌تواند اقتصاد استان را به سمت شکوفایی واقعی هدایت کند که یکی از ابزارهای این مهم نیز توجه به جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی به سمت استان و تولید کار برای این منطقه است.

فهرست منابع

کتاب

- ۱- اطاعت، جواد؛ موسوی، زهرا، تمرکز زدایی و توسعه پایدار در ایران، ۱۳۹۰، جمالی.
- ۲- بدیعی، ربیع، جغرافیای مفصل ایران، ۱۳۶۷، جلد دوم، انتشارات اقبال.
- ۳- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ رجبی سناجردی، حسین، نظریه‌های شهر و پیرامون، ۱۳۸۲، چاپ اول، تهران، سمت.
- ۴- حافظ نیا، محمدرضا، جغرافیای سیاسی ایران، ۱۳۸۷، چاپ دوم، تهران، سمت.
- ۵- حافظ نیا، محمدرضا، مبانی مطالعات سیاسی- اجتماعی، ۱۳۷۹، جلد ۱، تهران، حوزه‌ها و مدارس علمیه خارج از کشور.
- ۶- شکوئی، حسین، جغرافیای کاربردی و مکتبهای جغرافیایی، ۱۳۸۷، آستان قدس رضوی، چاپ هفتم.

- ۷- عظیمی، ناصر، پویش شهرنشینی و مبانی نظام شهری، ۱۳۷۸، تهران، نشر نیکا.
- ۸- فرهنگ، علی اکبر؛ صفرزاده، حسین، روش‌های تحقیق در علوم انسانی، ۱۳۸۵، چاپ اول، تهران، سمت.

مقالات

- ۹- احمدی، سیدعباس؛ احمدی پور، زهرا، نقش تقسیمات کشوری در توسعه مناطق با تاکید بر کاهش رقابت‌های مکانی، توسعه سیاسی (مجموعه مقالات همایش سیاست‌ها و مدیریت برنامه‌های رشد و توسعه در ایران)، تهران، موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی ۱۳۸۴.
- ۱۰- احمدی پور، زهرا؛ قنبری، قاسم؛ عاملی، عاطفه، تحلیل عوامل مؤثر بر ارتقای سطوح تقسیمات کشوری مطالعه موردی: شهرستان‌های استان فارس، بهار و تابستان ۱۳۸۸، فصلنامه ژئوپلتیک، شماره ۱۴.
- ۱۱- احمدی پور، زهرا؛ مختاری هشی، حسین؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ وزین، نرگس، بررسی روند شتاب توسعه یافتگی فضاهای سیاسی - اداری کشور مطالعه موردی: استان‌های ایران در برنامه‌های اول تا سوم توسعه (۱۳۶۸-۱۳۸۳)، بهار ۱۳۸۶، فصلنامه ژئوپلتیک، شماره ۷.
- ۱۲- بیرانوندزاده، مریم؛ سرخ کمال، مریم؛ علیزاده، سید دانا و شیخ‌الاسلامی، علیرضا؛ تحلیلی بر میزان توسعه نیافتگی استان خراسان شمالی و جایگاه آن در کشور، پاییز و زمستان ۱۳۸۶، مجله علوم جغرافیایی، شماره ۷ و ۸.
- ۱۳- سرکارآرانی، محمدرضا، مشارکت و توسعه انسانی، ۱۳۷۹، اطلاعات سیاسی - اقتصادی.
- ۱۴- عسکری، علی، جزوه درسی کارشناسی ارشد برنلمه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۳۸۰، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۵- علی محمدی، عباس؛ عاملی، عاطفه؛ قنبری، قاسم، امکان‌سنجی سیستم اطلاعات جغرافیایی در ایجاد و تعیین مرکزیت واحدهای اداری سیاسی، بهار ۱۳۸۷، فصلنامه ژئوپلتیک، شماره ۱۱.
- ۱۶- موسوی، میرنجف و حکمت‌نیا، حسن، بررسی و تحلیل روند تغییرات سطوح توسعه و نابرابری‌های ناحیه‌ای در استان یزد (۱۳۷۵-۱۳۵۵)، ۱۳۸۳، مجله جغرافیا و توسعه، پاییز و زمستان.

پایان نامه

- ۱۷- جعفری جوزم، محمد، تحلیل الگوی مدیریت سیاسی فضا (مطالعه موردی استان کرمان)، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، ۱۳۸۹، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- ۱۸- هدایی، محمدرضا، نقش رقابت‌های مکانی در تغییرات تقسیمات کشوری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۸۳، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

اسناد

- ۱۹- ارزش افزوده رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور به تفکیک استان به قیمت‌های جاری ۸۸-۷۹، سازمان آمار
- ۲۰- گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰
- ۲۱- سالنامه آماری استان خراسان شمالی سال ۱۳۸۹
- ۲۲- سالنامه آماری استان خراسان شمالی سال ۱۳۸۵

مقالات لاتین

۲۳- Freidman, j(۱۹۷۲). A General Theory of Polarized Development, in Hansen, N.M.(ed), Growth centers in Regional Economic Development, Macmillan co. Ltd

۲۴- Clark, David. (۲۰۰۰). Urban World/Global City, Routledge, London.

۲۵- www.ks.mefa.ir

۲۶- www.nkj.ir(